

Історія

◀ Людмила Морозова, «Свята Софія», 1946 р.

ки в її будинку, всі стіни якого були завішані картинами, зберігалося від 500 до 600 картин.

Людмилу Морозову вважають однією з найкращих представниць українського імпресіонізму. Будь-який краєвид, настрої природи, психологічний стан та манери окремих людей вона вдало передавала через власне світосприйняття. Л. Морозова відкрила для себе досконалу техніку тонкої олії, ніжної акварелі, навчилася поєднувати прозорість та насиченість кольорів.

У США творчість Морозової викликала зацікавлення, але найбільше її шанували представники української діаспори. Відкриття виставок художниці завжди очікувалось з великим нетерпінням. Протягом 1950-1990-х рр. вони відбувались за сприяння Українського літературно-мистецького клубу, Українського Золотого Хреста ім. О. Теліги, Союзу українців Америки та ін. Перебуваючи далеко від Батьківщини, Людмила Морозова мріяла відвідати хоч раз свою рідну країну та улюблений Київ. Вона писала в одному зі своїх листів: «Про Київ пам'ятаю завжди. Коли згадую, то завжди плачу, тому що він був і є святим містом, де я народилась, жила, навчалась, працювала, де і тепер поховано моїх близьких. Мріяла б сама там закінчити своє життя...». Та, на жаль, їй так і не судилося ще раз побувати в Україні.

Людмила Морозова відома не лише як митець. Вона належить до когорти меценатів, адже матеріально опікувалася як окремими особами (Н. Полонська-Василенко, А. Грабовський), так і цілими організаціями і товариствами. Так, 6 липня 1984 р. Л. Морозова зробила «подарунок» на свій день народження — пожертвувала 200 доларів на розвиток Українського освіт-

«Київ навіки у моєму серці»

Так неодноразово повторювала, живучи далеко за океаном, Людмила Морозова — українська художниця імпресіоністка, громадська діячка, меценатка. Її творча спадщина нараховує близько 500 творів. І одне з центральних місць посідає образ рідного міста — Києва. Можливо, ім'я Людмили Морозової загубилося би серед ряду інших відомих і не дуже відомих художників-емігрантів, якби не її активна громадська позиція та самовіддана благодійна діяльність.

Людмила Морозова народилася 6 липня майже 110 років тому у Києві. Її батько працював в уряді гетьмана Павла Скоропадського, але після повалення останнього у грудні 1918 р. виїхав за кордон, залишивши дружину з дочкою.

Навчалась майбутня художниця

продовжує жити і працювати у своєму рідному місті. По суті, робота давала єдиний можливий зарібок та була засобом виживання. На початку 1940-х років художниця створила численні картини воєнного Києва, багаті з яких вдалось вивезти за кордон. Людмила Морозова згадувала пізніше про життя

дружину з дочкою.

Навчалась майбутня художниця у Київській жіночій гімназії.

У 1925 р. Л. Морозова вступила до Київської художньо-індустріальної профшколи, після закінчення якої у 1928 р. стала студенткою Київського художнього інституту. Вона була однією із 44 абітурієнтів, яких прийняли на навчання, але тільки 4, серед них і Людмила Морозова, на початку 1930-х років отримали диплом про вищу освіту.

В інституті особливий вплив на формування молодого художника та її творчості мав Федір Кричевський. Він став не тільки вчителем і наставником для Людмили, але й її вірним другом. Учителю поважали її за працелюбність, силу волі, характер; учениця шанувала його за талант і педагогічний такт. Свідченням цього є портрет Людмили Морозової, намальований професором на початку 1930-х років. Цей портрет у 1947 р. Державна Третьяковська галерея у Москві викупила для своєї колекції у дружини покійного художника. Сама Людмила Морозова дуже переживала, що ця робота знаходиться не в київському музеї, а в Москві.

Навчаючись в інституті, Л. Морозова пробувала себе у різних жанрах образотворчого мистецтва. Але завжди в центрі її уваги залишався Київ, зокрема його церкви та собори. Через свою активну громадську позицію (виступала на захист Михайлівського собору та Софії Київської), а також через те, що молода художниця робила у своїх творах акцент на культові споруди Києва та інших міст України (що не відповідало новому стилю — соцреалізму), її навіть виключають з інституту. На щастя, Людмилі Морозовій вдалось досить швидко поновитися в навчальному закладі, який після чергової реорганізації отримав назву — Київський інститут пролетарської художньої культури.

▲ Людмила Морозова,
«Автопортрет», 1942 р.

Великий вплив на життя, творчість та формування громадянської позиції Людмили Морозової справили Іполит Моргилевський — вчений, історик архітектури, дослідник Софії Київської й українського мистецтва княжої доби. Саме під його впливом Л. Морозова зацікавилась археологією, брала участь у дослідженнях стародавнього Києва (в основному культових споруд) та півдня України, завдяки чому мала можливість вивчати й замальовувати пам'ятки давньої архітектури й античного будівництва.

Людмила Морозова разом з іншими науковцями та митцями стала на захист Михайлівського Золотоверхого собору в Києві, на місці якого мали звести урядовий центр. Коли стало зрозуміло, що нічого не можна вліяти і знесення собору — це тільки справа часу, розпочалась робота з порятунку особливо цінних фресок та мозаїк. Їх копії виконала сама Л. Морозова.

З початком II Світової війни та після окупації Києва Людмила Морозова

вдалось вивезти за кордон. Людмила Морозова згадувала пізніше про життя у Києві під час війни: «Я майже кожного дня продавала краєвиди Дніпра та Києва за мізерні гроші, на які мама приносила маленьку склянку молока, шось з городини і самий часник. І це нас рятувало. Ми не попухли з голоду, хоч хліба не було».

У серпні 1943 р. Людмила Морозова разом з матір'ю виїжджає до Львова, де дуже швидко долучається до активного мистецького життя. Вона бере участь у художніх виставках, представляючи свої роботи. Проте, через рік залишає Львів і прямує далі на захід. Закінчення війни в Європі Людмила зустріла у Дрездені, переживши бомбардування міста. Під час цього бомбардування було знищено близько ста її робіт, які вдалось вивезти з України. Про ті жахливі події пізніше художниця напише: «Я уже згадувала, що коло Бреслау (Вроцлава) в мене залишилися твори з Києва — картини із зображенням зруйнованих наших церков, зокрема Михайлівського Золотоверхого собору, де я працювала до останніх днів з професором Моргилевським. І все це невідомо де. У Дрездені у мене згоріло 100 картин; ми з мамою чудом залишилися живі: в нічних сорочках і плащах без черевиків». Потім ще буде 5 років поневірянь по таборах для переміщених осіб у Західній Німеччині. А вже навесні 1951 р., отримавши дозвіл на виїзд, вона перебирається до США.

У новій країні Людмила Морозова оселяється поблизу Нью-Йорку, де невдовзі може повернутися до мистецького життя. У той же час Л. Морозова придбала невеликий будинок у мальовничій місцевості у м. Гантер. Будинок був своєрідною галереєю, де його власниця влаштовувала персональні виставки своїх творів. Мистецький спадок художниці був величезним: у 1985 р. тіль-

народження — помертвувала 200 доларів на розвиток Українського освітнього культурного центру в Абінгтоні (США). Сума може здатися невеликою, але для художниці, вік якої наближався до 80 років і яка жила на той час тільки з власної творчості (до того ж сама утримувала приватний будинок) — це була значна жертва. Проте найбільше коштів вона збирала та передавала через Фонд О. Гончара на відбудову Михайлівського Золотоверхого собору в Києві, відродження якого стало можливе, у певній мірі, завдяки збереженню нею та її однодумцями архітектурних схем, замальовок і фотографій храму. Долею відбудови Михайлівського Золотоверхого собору вона переймалась до останніх днів життя, про що писала в одному зі своїх листів до друзів: «А тепер я активно збираю та продаю всі свої картини на відбудову нашого національного собору Св. Арх. Михайла. Невже ми — наше покоління не відбудує цей собор і собор Успіння в Лаврі? Наша розп'ята Україна, знищена комуністами, мусить повернути святість наших традицій, возродити нашу духовну культуру і святість Києва».

Останні роки життя Людмила Морозова тяжко хворіла. Померла 1 березня 1997 р. У своєму заповіті побажала бути похованою в Києві. І її останню волю виконав громадський діяч українського походження Мар'ян Коць. За його сприяння 11 березня тіло художниці доставили до Києва і поховали на одному з місцевих цвинтарів. Так вона повернулася до свого рідного міста. А її картини експонуються у Києві з часів набуття Україною незалежності. Однак і досі її м'я та творчість є практично невідомі широкому загалу. ■

Олена ГУМЕНЮК

Всі фото із — Федорук О., «Людмила Морозова». Альбом. Київ — Львів, 2003.